

PARLAMENTNÍ
INSTITUT

VYBRANÁ TÉMATA

9/2011

Kanada volby 2011

Bc. Josef Scharfen

květen 2011

POSLANECKÁ
SNĚMOVNA
PARLAMENTU
ČESKÉ REPUBLIKY

Obsah

Základní charakteristika kanadského politického a stranického systému.....	2
Hlavní politické strany a stranický systém	4
Výsledky voleb a povolební vývoj	5
Použité zdroje	7

Základní charakteristika kanadského politického a stranického systému

Kanada je federální parlamentní demokracií v rámci britské monarchie (britský panovník je oficiální hlavou státu) s dlouhou tradicí parlamentarismu. Země vychází z britské ústavní tradice, její ústavní pořádek se řídí nepsanými konvencemi, britským zvykovým právem¹ a psanou legislativou kanadského parlamentu. Struktura kanadského systému byla vytvořena Ústavním aktem z roku 1876 a následně jí byla udělena autonomie Westminsterským statutem z roku 1931. I přes plnou autonomii byl až do roku 1982 pro přijetí ústavních změn nutný souhlas britského parlamentu. Dnes je politický vliv Velké Británie v Kanadě minimální a spíše protokolární. Britská královská koruna je zastoupena osobou Generálního guvernéra a Státní radou (*Privy Council*).

Úřad Generálního guvernéra byl zřízen v roce 1867 a od roku 1947 má s podporou Státní rady pravomoc výkonu moci a ceremoniálních povinností náležející panovníkovi. Generálního guvernéra jmenuje panovník na návrh předsedy vlády, většinou na dobu pěti let. Generální guvernér je nestranný a nezávislý a mezi jeho povinnosti patří především zajištění vzniku vlády, která má podporu v dolní komoře parlamentu. S tím souvisí jeho pravomoc jmenovat po federálních volbách nového předsedu vlády, většinou se jím stává předseda vítězné strany. Na základě žádosti premiéra také rozpouští Dolní sněmovnu parlamentu. Generální guvernér dále jmenuje členy Státní rady, která je poradním orgánem skládajícím se ze současných a minulých ministrů a dalších čestných členů. Členové Státní rady jsou jmenováni doživotně.

Exekutivní moc je svěřena kabinetu, v jehož čele stojí premiér, který vybírá ostatní členy kabinetu. Premiérem je po volbách Generálním guvernérem jmenována osoba, která má největší šanci získat podporu Dolní sněmovny, obvykle tedy představitel nejsilnější politické strany. Formálně může být premiérem jmenován jakýkoliv občan Kanady, který je starší osmnácti let. V kanadském ústavním zvykovém právu není zakotveno žádné další věkové omezení, ani

¹Práce slouží výhradně pro poslance a senátory Parlamentu České republiky. Zveřejňování je možné jen se souhlasem Parlamentního institutu a autora.

požadavek, aby premiér byl členem Dolní sněmovny. Dvakrát v historii tak byl zvolen premiér, který byl členem Senátu. Funkční období kabinetu je od roku 2007 stanoveno na čtyři roky. Premiér je hlavou vlády a disponuje největší reálnou politickou mocí v kanadském systému. Kontroluje jmenování mnoha hlavních státních úředníků – Generálního guvernéra, kabinetní ministry, soudce Nejvyššího soudu, senátory, a guvernéry jednotlivých kanadských provincií a velvyslance. Úřad premiéra v dějinách neustále posiloval a v současné době se v souvislosti s jeho postavením hovoří o takřka prezidentském systému. Tyto úvahy souvisejí především s faktem, že kanadský parlament má malý počet členů, vyšší míru jejich obměňování a předsedové stran jsou vybíráni stranickou základnou, což je činí odpovědnými zejména vlastní straně a nikoliv voličům (jak tomu je např. ve Velké Británii). V systému nicméně existují pojistky proti přílišné koncentraci premiérové moci – kabinet si musí neustále udržovat podporu v Dolní sněmovně, která mu může vyjádřit nedůvěru, a může být donucen také k rezignaci vlastní stranickou základnou. Kabinet v čele s premiérem také kontroluje legislativní proces, protože většina projednávaných zákonů vychází z činnosti kabinetu.

Legislativní moc kanadského systému tvoří dvoukomorový parlament, který se skládá z Dolní sněmovny (*House of Commons*) a Senátu. Dolní sněmovna má v systému výrazně větší sílu než Senát, který většinou neoponuje legislativě přicházející z Dolní sněmovny, ačkoliv každý zákon musí být schválen oběma komorami.

Složení Senátu je určeno především teritoriálním zastoupením, kde jsou stabilně zastoupeny čtyři hlavní kanadské regiony (Ontario, Québec, Pobřežní provincie a Západní provincie) po 24 křeslech, Newfoundland a Labrador mají 6 křesel a tři zbývající teritoria disponují každé jedním křeslem. V Senátu tedy celkem zasedá 105 senátorů, kteří jsou jmenováni Generálním guvernérem na návrh předsedy vlády. Do roku 1965 byli senátoři jmenováni do svých funkcí doživotně, nyní mají mandát do dosažení 75 let věku. Senát může navrhnout zákony (kromě zákonů týkajících se financí) a připomínkovat legislativu přicházející z Dolní sněmovny. Dlouhodobě se diskutuje o zásadní reformě Senátu, která by měla zaručit lepší reprezentaci provincií. Od 70. let bylo navrženo 28 zásadních změn, ale všechny byly zamítnuty. Mezi opakované návrhy patří jmenování senátorů provinčními vládami nebo vysílání členů provinčních vlád do Senátu.

Dolní sněmovna je v případě provincií postavena na reprezentaci, která bere ohled na počet obyvatel, tři teritoria mají stejně po jednom zástupci.² Reprezentace obyvatelstva vzhledem k počtu obyvatel je nicméně omezena dvěma ústavními pravidly ústavy. Tzv. „senátorská klauzule“ udává, že každá provincie musí mít minimálně stejný počet křesel v Dolní sněmovně jako v Senátu. Tzv. „prarodičovská klauzule“ pak stanovuje, že každá provincie musí mít

¹ Britské zvykové právo a nepsané konvence nicméně neplatí v Québecu, který se řídí vlastním občanským zákoníkem (Civil Code of Quebec).

² V případě provincií je postup při určování počtu křesel následující: celkový počet obyvatel všech provincií je dělen „základním“ počtem 279 křesel, aby byla stanovena volební kvóta; následně se počet obyvatel každé provincie vydělí touto volební kvótou, výsledkem je počet křesel na provincii.

minimálně tolik zastupitelů v Dolní sněmovně, jako měla v roce 1985. 308 členů Dolní sněmovny je voleno systémem relativní většiny³ v jednomandátových volebních obvodech. Aplikace principu relativní reprezentace počtu obyvatel v kombinaci se dvěma omezujícími klauzulemi vede k tomu, že provincie s relativním úbytkem obyvatelstva jsou nadreprezentovány a provincie s rostoucím počtem obyvatel (Britská Kolumbie, Ontario a Alberta) jsou podreprezentovány. Nový přepočítání mandátů se očekává po letošním sčítání obyvatelstva. Volby do Dolní sněmovny se konají minimálně každé čtyři roky, nebo když Generální guvernér rozpustí parlament. Ten parlament rozpouští na žádost předsedy vlády, takže časování voleb většinou nahrává vládnoucí straně.

Dolní sněmovna je hlavním legislativním orgánem a jako jediná kontroluje činnost vlády, kdy předseda vlády je ve své funkci tak dlouho, dokud je schopen udržet si v Dolní sněmovně podporu. V praxi to znamená, že každý důležitý zákon je spojen s otázkou důvěry. V případě, že předseda vlády ztratí důvěru, musí buď rezignovat, nebo požádat Generálního guvernéra o rozpuštění Dolní sněmovny.

Hlavní politické strany a stranický systém

Pro kanadskou politickou scénu byl od jejího vzniku v roce 1867 charakteristický dvoustranický systém, kdy se ve vládách střídali zástupci Konzervativní a Liberální strany, přičemž další strany nedosahovaly takového počtu poslaneckých mandátů, aby dominanci dvou stran narušily. Od roku 1993 se o proměnu systému zasloužila strana Québecký blok, strana prosazující odtržení provincie Québec, která až do voleb v roce 2008 získávala okolo 50 mandátů a bránila tak velkým stranám při zisku parlamentní většiny. Liberální strana, která v Kanadě vládla s pohodlnou absolutní většinou od roku 1993, o svoje postavení postupně přicházela především díky zvyšující se podpoře pro sílící Novou demokratickou stranu. V roce 2004 nakonec Liberální strana většinu ztratila a musela sestavit menšinovou vládu.

Konzervativní strana Kanady (*Conservative Party of Canada*) v dnešní podobě vznikla v roce 2003 sloučením Progresivní konzervativní strany a Kanadské aliance. Důvodem pro sjednocení byla roztržitost pravice, která způsobila, že hlavní rival Liberální strana sestavila tři po sobě jdoucí většinové vlády. Konzervativní strana sleduje pravicový program a v současnosti soustředí svoji pozornost především na úsporná opatření. V roce 2007 společně s Liberální stranou konzervativci prosadili zákon, který stanovuje přesné datum voleb. Konzervativní strana poprvé sestavila menšinovou vládu v roce 2006 a tuto pozici obhájila ve volbách 2008. V letošních volbách poprvé od roku 1988 získala nadpoloviční většinu mandátů.

³ Systém relativní většiny (tzv. first-past-the-post systém) je způsobem hlasování, kdy vítězí kandidát s největším počtem hlasů bez ohledu na získaný podíl. Negativním jevem tohoto způsobu hlasování je velké množství tzv. propadlých hlasů, tedy hlasů pro ostatní kandidáty (strany), kteří mandát nezískali. Tento systém hlasování se používá také např. pro volby do Dolní sněmovny ve Velké Británii.

Liberální strana Kanady (*Liberal Party of Canada*) je nejstarší federální stranou v Kanadě a během 20. století byla u moci téměř 70 let. V kanadském kontextu se Liberální strana pohybuje spíše na levém středu politického spektra, nicméně některé její politiky nejsou čistě levicové či liberální. V posledním období své vlády mezi lety 1993 a 2006 například silně prosazovala vyrovnaný rozpočet, který je většinou doménou pravicových stran. Kombinace levicových a pravicových politik z ní činí stranu, která se snaží získat maximální počet z obou vyhraněných táborů. V letošních volbách strana nicméně výrazně ztratila, přišla dokonce i o pozici jedné ze dvou nejsilnějších stran.

Nová demokratická strana (*New Democratic Party*) je sociálnědemokratickou stranou a pohybuje se v levé části politického spektra. Noví demokraté se tak poměrně jasně vyhraňují proti středové politice Liberální strany. Strana prosazuje především sociální programy, zvýšení korporátních daní a rozšíření všeobecné zdravotní péče. Do letošních voleb strana nikdy nesestavila vládu ani nebyla v roli oficiálního lídra opozice. Ve volbách roku 2011 zaznamenala největší nárůst křesel v Dolní sněmovně ze všech politických subjektů a poprvé v historii tak obsadila ústavní roli lídra opozice.

Québecký blok (*Bloc Québécois*) je stranou, která hájí québecké zájmy na federální úrovni a propaguje québeckou suverenitu. Byla založena v roce 1991 z poslanců, kteří opustili řady Liberální a Konzervativní strany. Od roku 1993 až do letošních voleb obsazovala okolo 50 křesel, nicméně letos poprvé ztratila nárok na vlastní poslanecký klub, neboť získali méně než 12 křesel. Strana se na federální úrovni snaží vytvořit podmínky pro odtržení Québecu a v roce 1995 iniciovala referendum o québecké nezávislosti, které nicméně nebylo úspěšné. V roce 2011 strana silně ztratila, a to především z obav québeckého obyvatelstva o ekonomickou budoucnost.

Výsledky voleb a povolební vývoj

Volby 2. května 2011 nečekaně pozměnily politickou mapu země. Po sedmi letech se podařilo jediné straně získat většinu parlamentních křesel poté, co si nečekané zisky připsala vládní Konzervativní strana premiéra Stephena Harpera. Dále byla poprvé v historii v roli druhé z nejsilnějších stran nahrazena Liberální strana, která se s konzervativci střídala u vlády od roku 1867. O tuto historickou změnu se postaraly zisky Nové demokratické strany. Výsledek voleb tak přináší posílení exekutivy, která při většině křesel nebude čelit častým hrozbám hlasování o důvěře vládě, které se během posledních let staly koloritem kanadské federální politiky.

Výsledky voleb do kanadské Dolní sněmovny, 1988-2011 (počty mandátů)

	Konzervativní strana	Nová demokratická strana	Liberální strana	Quebecký blok	Strana zelených	Křesla celkem
1988	169	43	83	-	-	295
1993	2	9	177	54	-	295
1997	20	21	155	44	-	301
2000	12	13	172	38	-	301
2004	99	19	135	54	-	308
2006	124	29	103	51	-	308
2008	143	37	77	49	-	308
2011	167	102	34	4	1	308

Ihned po volbách rezignoval jak předseda Liberální strany Michael Ignatieff, tak i předseda Québeckého bloku Gilles Duceppe, který ani neobhájil svůj poslanecký mandát.

Konzervativní strana vyhrála volby především díky kampani za vyrovnání schodku a díky důrazu volební kampaně na hrozbu spojení Liberální strany s Québeckým blokem. Kanada, která před ekonomickou krizí hospodařila s vyrovnaným rozpočtem, neboť její banky jsou přísněji regulované než v USA a neangažovaly se tolik v obchodování s rizikovými hypotékami, se bude snažit o opětovné dosažení vyrovnaného státního rozpočtu do roku 2014.

Použité zdroje

Argitis, T., & Quinn, G.: *Harper Conservatives Win Majority for First Time in Canada Vote*. Bloomberg, 3. 5. 2011. URL: <http://www.bloomberg.com/news/2011-05-03/harper-s-conservatives-to-win-canadian-election-ctv-television-projects.html> [9. 5. 2011].

Curry, B.: *With a majority, Tories can be more aggressive on deficit.*, The Globe and Mail, 9. 5. 2011. URL: <http://www.theglobeandmail.com/news/politics/with-a-majority-tories-can-be-more-aggressive-on-deficit/article2014771/> [9. 5. 2011].

ElectionAlmanac: *Canada Election 2011*.

URL: <http://www.electionalmanac.com/canada/results.php> [9. 5. 2011].

Elections Canada: *41st General Election: Unofficial Results*.

URL: http://www.elections.ca/enr/help/map_41ge.pdf [9. 5. 2011].

House of Commons: *Guide to the Canadian House of Commons*.

URL: http://www.parl.gc.ca/About/Parliament/GuideToHoC/PDFs/Guide_to_the_Canadian_HOC_v3.pdf [9. 5. 2011].

Kay, J.: *The Canadian Election That Changes It All*. Foreign Affairs, 4. 5. 2011. URL: <http://www.foreignaffairs.com/features/letters-from/the-canadian-election-that-changes-it-all> [9. 5. 2011].

Privy Council Office: *The Role and Structure of the Privy Council Office 2011*. URL: <http://www.pco-bcp.gc.ca/index.asp?lang=eng&page=information&sub=publications&doc=Role/role2010-eng.htm> [9. 5. 2011].

The Governor General of Canada: *The Governor General of Canada*. Role and Responsibilities URL: <http://www.gg.ca/document.aspx?id=3> [9. 5. 2011].